

ROADMAP STRATEGISCHE AANPAK VOGELGRIEP

AANBEVELINGEN OM HET RISICO IN NEDERLAND
OP UITBRAKEN MET HOOGPATHOGENE VOGEL-
GRIEP TE VERKLEINEN

DECEMBER 2018

Rijksoverheid

ROADMAP STRATEGISCHE AANPAK VOGELGRIEP

AANBEVELINGEN OM HET RISICO IN NEDERLAND
OP UITBRAKEN MET HOOGPATHOGENE VOGEL-
GRIEP TE VERKLEINEN

INHOUD

Voorwoord.....	7
Inleiding.....	8
Methode.....	10
1. PREVENTIE INSLEEP HPAI VANUIT WILDE VOGELS.....	13
1.1 Inventarisatie van de risico's op insleep van vogelgriep in pluimveebedrijven.....	15
Actie 1: Periodieke (terugkerende) beoordeling HPAI dreiging vanuit wilde vogels.....	15
Actie 2: Relatieve rol insleeproutes HPAI.....	15
Actie 3: Mogelijkheden tot het verfijnen van de risico's naar plaats en seizoen.....	16
Actie 4: Evaluatie monitoring dode wilde vogels.....	16
Actie 5: Uitwerken internationale onderzoeksagenda wilde vogels.....	17
1.2 Bioveiligheid op en rond een pluimveebedrijf.....	18
Actie 6: Hygiënescan optimaliseren.....	18
Actie 7: Pilot bioveiligheidsplan.....	19
Actie 8: Plannen grondwerkzaamheden (waaronder bagger- werkzaamheden) in de buurt van pluimveebedrijven.....	19
Actie 9: Effect windbreekgaas.....	20
1.3 De uitloop en het erf.....	21
Actie 10.a: Weren wilde watervogels met lasers.....	21
Actie 10 b: Inventarisatie en onderzoek naar effectiviteit van maatregelen om wilde watervogels te weren van de uitloop en de omgeving rond het pluimveebedrijf.....	21
Actie 11: Alternatieve dierenwelzijnsvriendelijke huisvestingssytemen.....	22
Actie 12: Dierenwelzijnscompensatie bij ophokken.....	23
1.4 Structuurmaatregelen.....	24
Actie 13: Ontwikkelen plan van aanpak structuurmaatregelen.....	24
Actie 14: Omschakelen risicobedrijven (herhaaldelijk besmette bedrijven) naar andere activiteit.....	25
Actie 15: Analyse mogelijkheden gedifferentieerde bijdrage aan DGF.....	25
2. VACCINATIE VAN GEHOUDEN PLUIMVEE TEGEN VOGELGRIEP.....	27
Actie 16: Opstellen stappenplan vaccinatie.....	28

3. BEPERKEN GEVOLGEN VAN EEN HPAI INTRODUCTIE VANUIT WILDE (WATER)VOGELS.....	31
3.1 Vroege melding.....	31
Actie 17: Meldproces analyseren en eventueel aanpassen.....	31
Actie 18: Meldcriteria vermelden op legkalenders en stalkaarten.....	32
Actie 19: Analyse early warning op eendenbedrijven.....	32
Actie 20: Analyse bijdrage gebruik voerwegers in relatie tot early warning signalen.....	33
Actie 21: Data registratie legsector.....	33
4. OVERIGE AANBEVELINGEN.....	35
Actie 22: Oriëntatie compartimentering vleeskuikenketen.....	35
Actie 23: Psychosociale ondersteuning aan eigenaren van geruimde bedrijven.....	35
Actie 24: Beperken waardevermindering van vrije-uitloopeieren bij verlopen van de 16 weken bij een ophokplicht.....	36
Actie 25: Adviezen RIVM voor getroffen pluimveehouders.....	36
Actie 26: Bestrijden aan de bron.....	37
5. COMMUNICATIE.....	39
Actie 27: Communicatiecampagne ter kennisvergroting en bewustwording pluimveeouders en erfbetreders.....	39
Actie 28: Communicatiecampagne gericht op de maatschappij over pluimveevaccinatie en preventie- en bestrijdingsmaatregelen.....	40
6. BIJLAGEN.....	43
Bijlage 1:.....	43
Overzicht aanbevelingen korte termijn (2018).....	43
Overzicht aanbevelingen middellange termijn (2019 e.v.).....	44
Bijlage 2: Samenstelling werkgroep.....	45
Bijlage 3: Overzicht deskundigen.....	46
Bijlage 4: Totaaloverzicht aanbevelingen.....	47
Overzicht afkortingen.....	49

VOORWOORD

Vanaf 2003 wordt de Nederlandse pluimveesector geconfronteerd met uitbraken van bestrijdingsplichtige vogelgriep. In de vier afgelopen winters was er zelfs in drie winters sprake van uitbraken met hoogpathogene vogelgriep.

Om de risico's op uitbraken met vogelgriep, specifiek de hoogpathogene variant, te verkleinen, is in het voorjaar van 2018 een werkgroep aan de slag gegaan. Het resultaat van de inspanningen van de werkgroep is in totaal 28 aanbevelingen, waarvan 15 "korte termijn acties". De uitvoering van sommige aanbevelingen kan mogelijk komend winterseizoen al een bijdrage leveren aan het verkleinen van het risico op vogelgriepuitbraken.

De uitvoering van alle aanbevelingen is een flinke uitdaging. Afhankelijk van de verdere uitwerking van de voorstellen, de ontwikkeling op het gebied van vogelgriep en de beschikbare middelen (gevraagde personele capaciteit en budgetten) zullen nog keuzes gemaakt moeten worden welke aanbevelingen uitgevoerd kunnen worden.

Ik wil de leden van het kernteam en de leden van de werkgroep bedanken voor de constructieve samenwerking, het geduld en de bereidheid te komen tot consensus over de gekozen aanbevelingen en daarbij behorende beschrijvingen. Met het bereiken van die consensus is een wezenlijke stap gezet in de gezamenlijke aanpak van het vogelgrieprobleem in de (nabije) toekomst.

Tevens wil ik de gevraagde externe deskundigen bedanken voor hun inbreng en duidelijke uitleg van de beschikbare kennis op hun specifieke vakgebied. Bij elke presentatie kwam voor de aanwezigen nuttige, leerzame informatie beschikbaar en werd geconcludeerd dat er afgelopen jaren al heel veel kennis is opgedaan. En dat voor het vaststellen van de juiste, goed onderbouwde, oplossingsrichtingen helaas nog her en der de nodige kennis ontbreekt en dat voor het behalen van bepaalde beoogde resultaten een internationale setting nodig is.

Ik spreek de wens uit dat dit rapport een substantiële bijdrage levert aan het verkleinen van het risico op vogelgriepuitbraken in Nederland en wens alle betrokkenen veel succes bij de verdere besluitvorming en uitvoering.

Jan Workamp, AviConsult

Voorzitter werkgroep Strategische Aanpak Vogelgriep

INLEIDING

In Nederland zijn de afgelopen jaren regelmatig uitbraken van hoogpathogene vogelgriep bij gehouden vogels vastgesteld. Experts verwachten dat West-Europa de komende jaren te maken zal blijven houden met deze vogelgriepuitbraken. Door deze ontwikkelingen wordt hoogpathogene vogelgriep nu als een structurele dreiging beschouwd voor de Nederlandse pluimveesector.

Uitbraken van hoogpathogene vogelgriep hebben grote consequenties. Besmette koppels worden geruimd en om besmette bedrijven worden vervoersbeperkingen ingesteld. En vanwege internationale handelsbeperkingen wordt de gehele pluimveesector getroffen. Dierenwelzijn, economie (kosten voor sector en overheid) en imago van de sector worden geschaad. Er is daarom een breed belang bij het verkleinen van het risico op vogelgriepuitbraken.

Sinds de grote HPAI-epidemie in 2003 is in Nederland veel kennis opgedaan en zijn veel verbeteringen doorgevoerd in de preventie, early warning, monitoring en bestrijding van vogelgriep. In geval van een verdenking wordt er snel gehandeld in nauwe samenwerking met alle betrokken partijen (overheid en sector): pluimveehouder, dierenarts, GD, WBVR, NVWA en het Ministerie van LNV. Als er sprake is van een bestrijdingsplichtige variant, wordt de diagnose snel opgevolgd door de noodzakelijke maatregelen, volgens een goed ingeregeld en effectief proces. Gezien de toenemende dreiging van vogelgriepuitbraken is het identificeren van acties, waarmee uitbraken en de gevolgen van vogelgriep verder kunnen worden voorkomen, toch op z'n plaats.

In deze Roadmap hebben het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (kortweg Dierenbescherming) en AVINED (de koepel waarin de Nederlandse pluimveesector vertegenwoordigd is) acties uitgewerkt, die zijn gericht op de preventie van uitbraken met hoogpathogene vogelgriep in de commerciële pluimveehouderij en op het beperken van de gevolgen ervan. Per actie is een schatting gegeven van de duur en de kosten die worden voorgesteld en wie mogelijk de uitvoering oppakt. Een goede diergezondheid is een randvoorwaarde voor de LNV visie "Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden" van september 2018 en daarmee levert deze Roadmap ook een bijdrage aan de omslag naar kringlooplandbouw.

Op de bestrijding van vogelgriep wordt niet ingegaan. Waar de link met laagpathogene vogelgriep relevant is, wordt deze benoemd. AVINED zal separaat communiceren over aanbevelingen op het gebied van laagpathogene vogelgriep.

Voor de concretisering van een aantal aanbevelingen, zoals het uitschrijven van onderzoeksvoorstellen en stappenplannen, is een vervolgtraject noodzakelijk. Dit geldt ook voor het in detail begroten en de financiering van de acties. Een aantal aanbevelingen kan binnen bestaande begrotingen worden uitgevoerd.

Sommige aanbevelingen zijn urgent. De meeste urgente zijn al opgestart. Deze kunnen mogelijk al deze winter bijdragen aan het verkleinen van het risico op vogelgriepuitbraken. In bijlage 1 staat een overzicht van alle urgente acties.

OPHOKPLICHT

Uitbraken van vogelgriep zijn vaak het gevolg van direct of indirect contact met wilde vogels. Pluimveebedrijven met een uitloop hebben daarom een verhoogde kans om besmet te raken. Ophokken van de vogels reduceert dit risico. In periodes met een verhoogde vogelgriepdreiging kan de overheid daarom een wettelijke ophokplicht instellen. Daarbij wordt rekening gehouden met de balans tussen de gezondheid en welzijn van het pluimvee, de economische gevolgen en indien relevant de gevolgen voor de volksgezondheid en wordt geprobeerd het ophokken in plaats en tijd zo beperkt mogelijk te houden.

Aan ophokken kleven ook nadelen ten aanzien van dierenwelzijn en economie. 'Opgehokte' vogels hebben minder ruimte en variatie in leefomgeving. In de Europese handelsregels is vastgelegd dat eieren van vrije-uitloopbedrijven na 16 weken ophokken niet langer als vrije-uitloopeieren verkocht mogen worden. Deze eieren worden dan verkocht als scharreleieren. Scharreleieren zijn eieren gelegd door kippen, die in een stal worden gehouden. Dit heeft belangrijke economische consequenties, namelijk een lagere opbrengstprijs en het verlies van afnemers, die besluiten elders vrije uitloop eieren in te kopen.

Er zijn daarom relatief veel acties opgenomen, die een relatie hebben met het onderwerp 'ophokken'. Misschien worden er in de toekomst andere manieren gevonden om het risico te verkleinen of kan de ophokplicht beter naar regio of periode worden verfijnd.

METHODE

De betrokken partijen (AVINED, Dierenbescherming en Ministerie van LNV) hebben een kernteam samengesteld, dat werd voorgezeten door een externe voorzitter. Dit team was verantwoordelijk voor de planning en de aansturing van het proces en voor het opstellen van het rapport en de aanbevelingen. Voor verschillende bijeenkomsten is dit team aangevuld met vertegenwoordigers van de pluimveesector, die gezamenlijk de werkgroep vormden. Voor de samenstelling van het kernteam en de werkgroep zie bijlage 2.

Er zijn in totaal zeven werkgroep bijeenkomsten georganiseerd. Per bijeenkomst zijn externe deskundigen uitgenodigd om op basis van hun expertise een overzicht te geven van de huidige werkwijze, de beschikbare kennis en knelpunten. Voorts hebben de experts een overzicht gegeven van verwachte nieuwe ontwikkelingen én mogelijke veranderingsrichtingen. Zie bijlage 3 voor het overzicht van de externe deskundigen. Van elke bijeenkomst is een uitgebreid verslag gemaakt. Deze zijn te vinden op www.avined.nl/thema/informatie-vogelgriep.

De volgende thema's zijn in de werkgroep bijeenkomsten uitgediept:

- 1) Pluimvee algemeen, inclusief monitoring, early warning, biosecurity en welzijn in relatie tot structuur pluimveesector
- 2) Diergezondheid en dierwelzijn, inclusief de mogelijkheden van vaccinatie/fokkerij/overig management, huisvestingssystemen en relatie chronische stress tot het verminderen van het risico op A.I.-uitbraken
- 3) Wilde watervogels, inclusief monitoring, dynamiek vogelgriep en rol van watervogels bij de besmetting van uitloopdieren/inrichting vrije uitloop
- 4) Structuurmaatregelen, inclusief geografische knelpunten en ruimtelijke ordening, pluimveedichte gebieden, waterrijke gebieden
- 5) Economie, inclusief consequenties langdurige ophokplicht, economische consequenties van HPAI uitbraken en inventarisatie consequenties vaccinatie strategie op handelsbetrekkingen
- 6) Bestrijden aan de bron (wat gebeurt er wereldwijd en wat kan en wil Nederland bijdragen)
- 7) Zoönotische vogelgriep.

De aanbevelingen/acties in de Roadmap zijn in vijf hoofdstukken onderverdeeld:

1. Preventie insleep HPAI vanuit wilde vogels

Dit zijn aanbevelingen waarmee wordt beoogd te voorkomen dat pluimvee op een commercieel pluimveebedrijf vanuit wilde vogels met HPAI wordt besmet. Een voorbeeld van een dergelijke actie is het verbeteren van de bioveiligheidsmaatregelen om te voorkomen dat HPAI virus de pluimveestal wordt ingesleept.

2. Vaccinatie van gehouden pluimvee tegen vogelgriep

Het uiteindelijke doel is te komen tot een gedragen plan voor toepassing van vaccinatie. Gezien alle weg te nemen belemmeringen kan het nog vele jaren duren voor het zover is.

3. Beperken gevolgen van een HPAI introductie vanuit wilde (water)vogels

Dit zijn acties, waarmee de gevolgen van een HPAI besmetting in de pluimveesector worden beperkt (epidemiologisch, economisch, dierenwelzijn, welzijn van de pluimveehouder, enz.).

4. Overige aanbevelingen

5. Communicatie

Met communicatie wordt bijvoorbeeld de bewustwording van de pluimveehouder ten aanzien van het belang van bioveiligheidsmaatregelen nagestreefd. Ook kan door middel van goede communicatie bijvoorbeeld worden uitgelegd waarom vaccinatie van pluimvee op dit moment nog niet mogelijk is.

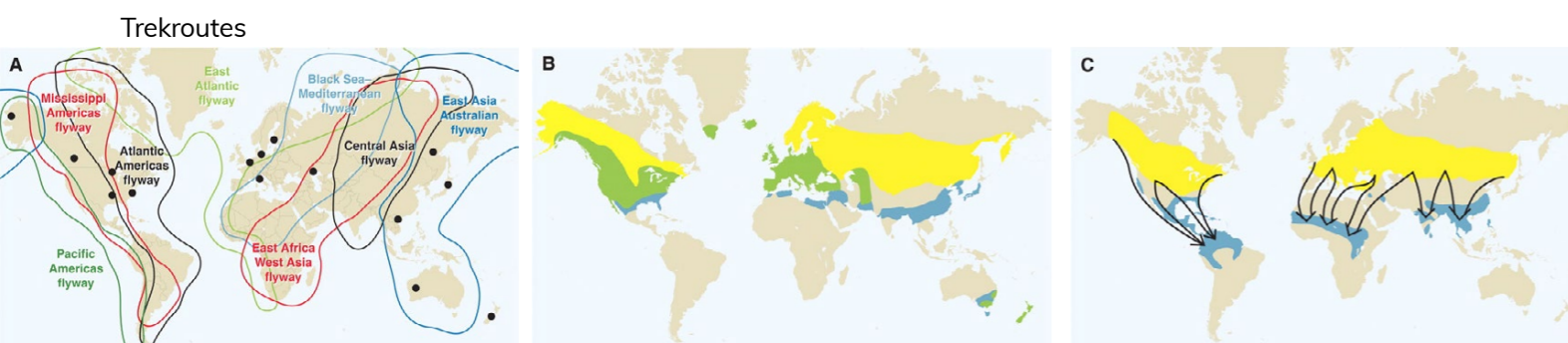
Vogelgriepvirussen kunnen worden onderverdeeld in hoogpathogene - en bestrijdingsplichtige - en niet bestrijdingsplichtige laagpathogene vogelgriepvirussen. Van een hoogpathogeen vogelgriepvirus wordt pluimvee erg ziek en dit type virus verspreidt zich heel gemakkelijk. HPAI virussen zijn van het H5 of H7 serotype en bezitten een hoog pathogene vogelgriep factor. H5 en H7 vogelgriepvirussen zonder deze factor zijn de bestrijdingsplichtige laagpathogene vogelgriepvirussen. Deze zijn bestrijdingsplichtig omdat deze virussen door mutaties kunnen veranderen in HPAI virussen. Virussen met andere serotypen worden niet bestrijdingsplichtige laagpathogene vogelgriepvirussen genoemd. Deze worden niet bestreden in de EU.

Vogelgriepvirussen kunnen zoönotisch zijn, dat wil zeggen dat mensen door nauw contact met besmet pluimvee er zelf besmet mee kunnen raken. Het hangt af van het virustype of en hoe zoönotisch een vogelgriepvirus is. Van HPAI virussen is bekend dat ze zoönotisch kunnen zijn. Een voorbeeld is het HPAI H5N1 virus dat zich in het vorige decennium wereldwijd verspreidde en ook een bedreiging vormde voor EU-lidstaten. Van LPAI en niet bestrijdingsplichtige vogelgriepvirussen werd enige tijd geleden aangenomen dat deze niet zoönotisch konden zijn. Maar inmiddels circuleren in Azië ook zoönotische varianten van deze virussen. Deze varianten zijn nog niet in West-Europa vastgesteld.

Wilde vogels en met name wilde watervogels zijn een natuurlijk reservoir van vogelgriepvirussen, met name van LPAI-virussen. Maar ook HPAI-virussen kunnen in wilde vogels aanwezig zijn. De HPAI-virussen, die de laatste jaren in West-Europa en andere delen van de wereld uitbraken bij gehouden pluimvee veroorzaken, komen oorspronkelijk uit Azië. Deze laatste virussen worden via trekroutes van wilde watervogels verspreid. Naar West-Europa gebeurt dat in twee etappes. Eerst van Azië naar noordoost Rusland. Daar hebben de uit Azië afkomstige trekvogels in de zomermaanden contact met trekvogels uit West-Europa. En deze laatste vogels nemen de hoogpathogene virussen vervolgens in de herfst mee naar West-Europa. Ook kan HPAI virus worden verspreid door besmette pluimveebedrijven. Dat was in Nederland in 2003 het geval.

Er zijn aanwijzingen dat de wilde eend, de smient, de kuifeend en de zwaan een rol spelen bij verspreiding van HPAI in Nederland. Maar er is nog heel veel onbekend over de manier waarop vogelgriepvirussen zich binnen en tussen de verschillende wilde vogelpopulaties verspreiden en hoe pluimveebedrijven worden besmet.

In Nederland was de risicoperiode voor introducties van HPAI vanuit besmette wilde vogels naar pluimveebedrijven de afgelopen jaren van november tot en met april. Gedurende dezelfde maanden zijn niet alleen trekvogels, maar ook residente (het hele jaar in Nederland verblijvende) watervogelsoorten met HPAI besmet gevonden (zoals de wilde eend). Ook zijn regelmatig besmette roofvogels gevonden. Incidenteel zijn ook buiten deze risicoperiode met HPAI besmette watervogels in Nederland gevonden.

HPAI uit wilde vogels kan op verschillende manieren in een pluimveebedrijf terecht komen:

- door direct contact tussen wilde vogels en het pluimvee in de uitloop en
- door indirect contact: door het verslepen van mest of andere materialen van wilde vogels door bijvoorbeeld mensen (bijvoorbeeld met schoeisel) of door plaagdieren die in de stal komen of door stofdeeltjes met virusmateriaal die bijvoorbeeld via het ventilatiesysteem de stal in worden geblazen.

Onderzoek laat zien dat met bioveiligheidsmaatregelen (inclusief plaagdierbestrijding) vogelgriepuitbraken kunnen worden voorkomen. Voor pluimveebedrijven is een goede bioveiligheid daarom van levensbelang.

Een pluimveehouder heeft weinig invloed op de aanwezigheid van met HPAI besmette wilde vogels in de omgeving van zijn bedrijf. Wel kan de pluimveehouder proberen het aantal vogels op zijn bedrijf (erf, uitloop) te beperken. Er zijn hiervoor verschillende methoden beschreven, zoals:

- het niet voeren of drenken van het pluimvee in de uitloop,
- het voorkomen van plassen water in de uitloop,
- het planten van bomen of andere houtige gewassen in de uitloop,
- het inzetten van getrainde honden, die vogels uit de uitloop verjagen en
- het verjagen van wilde vogels met laserstralen.

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de effectiviteit en eventuele nadelen van deze methoden. Goed onderbouwde adviezen zijn daarom nog moeilijk te geven. Watervogels foerageren ook 's nachts in de uitloop. Daar moet rekening mee worden gehouden wanneer vogels met honden of lasers worden verjaagd. De binnen de Europese handelsnormen voorgeschreven oppervlakte- en inrichtingseisen van de uitloop vormen een uitdaging om voldoende bescherming te bieden tegen besmettingsrisico's vanuit wilde vogels.

Vanwege de belangrijke rol van wilde watervogels in de verspreiding van vogelgriep ligt het voor de hand dat de ligging van een pluimveebedrijf een relatie heeft met het introductie-*risico*. De afgelopen jaren zijn de HPAI besmettingen met name gevonden in gebieden met veel open water.

Ook is het introductierisico afhankelijk van het type pluimveebedrijf. Onderzoek naar LPAI-*besmettingen* in 2007 tot 2013 in Nederland heeft aangetoond dat legpluimveebedrijven met een uitloop, een gemiddeld zeven keer grotere kans hebben om besmet te raken, ten opzichte van legpluimveebedrijven met uitsluitend binnenhuisvesting. Ook eenden- en kalkoenenbedrijven bleken een relatief hoog introductierisico te hebben. Voor vleeskuikenbedrijven en pluimveevermeerderingsbedrijven was het insleeprisico het kleinst.

Met beleid voor de vestiging van pluimveebedrijven en voor de keuze van de locatie van nieuwe, waterrijke natuur kan in principe introductierisico van vogelgriep worden verminderd. Bij vestigingsbeleid van pluimvee zijn naast de aanwezigheid van open water in de buurt van het pluimveebedrijf ook andere factoren belangrijk, zoals: het aantal pluimveebedrijven in een regio, de maatschappelijke acceptatie van omwonenden, bestemmingsplannen, Natura 2000 doelstellingen, veranderende marktfragen (zoals vraag naar eieren met een Beter Leven Keurmerk), etc.

Pluimveehouders in Nederland hebben een invloed op de bioveiligheid en op de aanwezigheid van wilde vogels in de uitloop op hun bedrijven en rondom hun stal. De andere manieren van aanpak liggen veelal buiten de directe invloedssfeer van de pluimveehouder.

1.1 INVENTARISATIE VAN DE RISICO'S OP INSLEEP VAN VOGELGRIEP IN PLUIMVEEBEDRIJVEN

Bij het nemen van preventiemaatregelen is het belangrijk te weten wat, waar en wanneer de grootste risico's voor insleep van HPAI zijn. Er zijn wat dat betreft helaas nog leemtes in kennis.

ACTIE 1: PERIODIEKE (TERUGKERENDE) BEOORDELING HPAI DREIGING VANUIT WILDE VOGELS (CONCRETE ACTIE)

De afgelopen jaren heeft het Ministerie van LNV op grond van de actuele HPAI situatie een besluit genomen over het instellen dan wel opheffen van een tijdelijke ophokplicht. Dit besluit werd onderbouwd door adviezen van de Deskundigengroep Dierziekten (een adviesgroep voor de Minister van LNV), die gevraagd werd het insleeprisico te beoordelen.

Een structurele risico beoordeling op basis van een vast format en een vaste frequentie kan de Deskundigengroep dierziekten en de besluitvorming van LNV, bijvoorbeeld over het instellen of intrekken van een ophokplicht, ondersteunen. Een dergelijke risicobeoordeling past bij de werkzaamheden van het nationale referentielaboratorium voor vogelgriep (WBVR). Voor de beoordeling kan gebruik worden gemaakt van informatie en deskundigheid van andere instituten en organisaties, zoals NVWA, Sovon, GD, EMC, etc.

Start risicobeoordeling: september 2018 – doorlopend

Eigenaar: LNV

Betrokkenen: LNV

Beoogde uitvoerenden: WBVR

Indicatie kosten: past binnen bestaande afspraken

ACTIE 2: RELATIEVE ROL INSLEEPRoutes HPAI (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)

Het is meestal niet te achterhalen wat de exacte route is geweest waarlangs een pluimveebedrijf met HPAI besmet is geraakt. Met een inventarisatie van de zwakke punten in de bioveiligheid kan wel een indruk worden verkregen van de mogelijke insleeproutes. Meer kennis over de relatieve bijdragen van de besmettingsroutes van de uitbraken in de afgelopen jaren is belangrijk. Deze kennis kan worden gebruikt voor het verbeteren van de bioveiligheid van pluimveebedrijven.

Start uitwerking: 2019

Eigenaar: AVINED en LNV

Betrokkenen: AVINED, LNV

Beoogde uitvoerenden: onderzoeksinstellingen

Indicatie kosten: opstellen onderzoeksvoorstel binnen bestaande afspraken;

uitvoeren voorstel: meer dan € 100.000

Financier: AVINED, LNV (afhankelijk van de inhoud van het voorstel)

ACTIE 3: MOGELIJKHEDEN TOT HET VERFIJNEN VAN DE RISICO'S NAAR PLAATS EN SEIZOEN (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)

In het voorjaar van 2018 is Nederland, voor wat betreft het insleeprisico van HPAI, ingedeeld in zogenaamde hoog- en laag-risicogebieden. In de laag-risicogebieden werd de ophokplicht ingetrokken en in de hoog-risicogebieden nog niet. De indeling is gemaakt op grond van de locaties van de HPAI-uitbraken sinds 2014, wilde vogeldichtheden, pluimveedichtheden en praktische geografische grenzen.

Een onderzoek van Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) heeft aangetoond dat de maanden november tot en met februari het introductierisico voor LPAI vier maal zo hoog is als in de andere maanden van het jaar. Sinds 2014 zijn er in drie winterseizoenen HPAI uitbraken vastgesteld op Nederlandse pluimveebedrijven in de maanden november tot en met maart. In het seizoen 2015/2016 werden geen uitbraken gezien. In november tot en met maart zijn ook veel trekvogels aanwezig. Dit doet vermoeden dat de periode november tot en met april een HPAI risicoperiode is.

Misschien is het mogelijk om met behulp van een gedetailleerdere wetenschappelijke analyse de grenzen van de risicogebieden en -perioden te verfijnen.

Start uitwerking: 2019
Eigenaar: LNV, AVINED
Betrokkenen: AVINED, LNV, Dierenbescherming
Beoogde uitvoerenden: onderzoeksinstellingen
Indicatie kosten: tot € 100.000
Financier: LNV, AVINED

ACTIE 4: EVALUATIE MONITORING DODE WILDE VOGELS (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)

Het DWHC voert het programma, waarmee dood gevonden wilde vogels worden onderzocht op vogelgriep, uit. Het melden van dode wilde vogels door burgers gebeurt op basis van vrijwilligheid. Daarnaast zijn afspraken gemaakt met het netwerk van Sovon om dode vogels te melden. Het is lastig om te beoordelen hoe gevoelig dit systeem is. Een wetenschappelijke evaluatie kan hier meer duidelijkheid over geven. Deze evaluatie kan eventueel worden gevolgd door een aanpassing van het programma.

Uitwerking: gestart in juni 2018
Eigenaar: LNV
Betrokkenen: LNV, AVINED
Beoogde uitvoerder: WBVR, samen met Sovon en DWHC (Dutch Wildlife Health Centre)
Indicatie kosten: € 10.000 tot € 100.000
Financier: LNV, binnen bestaande afspraken

ACTIE 5: UITWERKEN INTERNATIONALE ONDERZOEKSAGENDA WILDE VOGELS (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)

Er zijn veel vragen over de epidemiologie van vogelgriep in wilde vogels. Meer kennis kan een beter inzicht geven in de manier waarop HPAI virussen van Azië naar West Europa 'reizen', hoe deze virussen in Nederland aanwezige vogelsoorten circuleren en in de wijze waarop pluimveebedrijven worden geïnfecteerd. Met deze kennis kunnen early warning systemen worden verbeterd c.q. ontwikkeld, met een grotere nauwkeurigheid risicogebieden en -periodes worden gedefinieerd en kunnen de vogelsoorten, die verantwoordelijk zijn voor de overdracht van vogelgriep naar pluimveebedrijven, worden vastgesteld.

De epidemiologie van vogelgriep in wilde vogels is een zeer omvangrijk onderzoeksterrein, wat betreft het aantal vogels, vogelsoorten en het geografisch gebied. Om vogels te kunnen bemonsteren is het noodzakelijk wilde vogels te vangen. Dit laatste is arbeidsintensief en voor significante resultaten zijn grote aantallen monsters nodig. Gezien de omvang en de kosten zou dit onderzoek in een internationale context opgepakt moeten worden.

Het Erasmus Medisch Centrum (EMC) heeft samen met het Europese referentielaboratorium voor vogelgriep eerder in 2018 een algemene aanzet gegeven voor een onderzoeksvoorstel om vogels te monitoren op plaatsen waar wilde watervogels in Noord-Europa bij elkaar komen voor ze zich over Europa verspreiden. Dit idee is onder andere aan de Europese Commissie voorgelegd. Dit voorstel zou verder moeten worden uitgewerkt en vervolgens internationaal moeten worden gepromoot om financiering te verkrijgen.

Start uitwerking: 2019
Eigenaar: LNV, AVINED
Betrokkenen: LNV, AVINED, onderzoeksinstituten
Beoogde uitvoerder: onderzoeksinstituten
Indicatie kosten: € 10.000 - € 20.000 (initiële kosten, werkelijke onderzoekskosten zijn een veelvoud van dit bedrag)
Financier: LNV

1.2 BIOVEILIGHEID OP EN ROND EEN PLUIMVEEBEDRIJF

Bioveiligheidsmaatregelen kunnen worden opgelegd door:

- wettelijke regels over bioveiligheid op pluimveebedrijven. Iedereen moet deze regels naleven en de Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA) ziet hierop toe.
- private regels van de pluimveesector over de bioveiligheid op pluimveebedrijven in de certificatieschema's IKB Kip (vleessector) en IKB Ei (legsector). Alle pluimveehouders, die hier aan deelnemen, moeten zich aan deze regels houden. Dit certificatieschema wordt jaarlijks gecontroleerd door een private controle instantie. Ook toetsen pluimveehouders de bioveiligheid op hun bedrijf door het invullen van de zogenaamde hygiënescan.
- private afspraken van ketenpartijen, zoals voerleveranciers en de eierhandel, over de manier waarop op een veilige en hygiënische manier goederen op een pluimveebedrijf gelost of opgehaald kunnen worden.
- individuele pluimveehouders door bijvoorbeeld het maken van afspraken met waterschappen en boeren uit de buurt over het uitrijden of verwerken van slootmateriaal.

Hoewel door genoemde regels en afspraken het hygiënebesef en handelen in de pluimveesector gemiddeld genomen goed is, is er op veel bedrijven nog ruimte voor verbetering. Zo hebben verschillende onderzoeken, onder andere op de recent besmette bedrijven, geleid tot aanvullende inzichten, bijvoorbeeld over het belang van een gesloten hemelwaterafvoer en over het uit de stal houden van honden en katten.

De bioveiligheid op een pluimveebedrijf is afhankelijk van veel verschillende spelers. Maar de pluimveehouder is de belangrijkste. Hij is de regisseur op zijn bedrijf en hij kan van bezoekers eisen dat alle bioveiligheidsprotocollen op zijn bedrijf worden nageleefd.

ACTIE 6: HYGIËNSCAN OPTIMALISEREN (CONCRETE ACTIE)

De hygiënescan is een lijst met vragen over de bioveiligheid op een pluimveebedrijf. Door het invullen kan een pluimveehouder een indruk krijgen van het niveau van bioveiligheid op zijn bedrijf. De analyses die zijn gemaakt over de met vogelgriep besmette bedrijven hebben geleid tot nieuwe inzichten. De hygiënescan kan worden geactualiseerd op basis van deze inzichten. Op deze manier kan de bioveiligheid op pluimveebedrijven worden verbeterd. Bij de aanpassing wordt rekening gehouden met de kosten van een maatregel in relatie tot het effect. Er wordt ook gekeken naar de mogelijkheden van E-learning, bijvoorbeeld door suggesties over mogelijke verbeteringen aan de pluimveehouder te geven.

Naast de bovengenoemde aanpassing, wordt onderzocht of de effectiviteit van de scan kan worden verhoogd door het een onafhankelijk auditor de scan te laten invullen, het benchmarken van de resultaten en het beter uitleggen en communiceren van het nut van sommige maatregelen (bijvoorbeeld douchen voor de stal wordt betreden).

Uitwerking: september 2018 - februari 2019
Eigenaar: AVINED
Betrokkenen: AVINED, FD
Beoogde uitvoerenden: AVINED, GD
Indicatie kosten: tot € 20.000
Financier: AVINED

ACTIE 7: PILOT BIOVEILIGHEIDSPAN (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK + CONCRETE ACTIE)

Op de meeste pluimveebedrijven, die de afgelopen jaren met HPAI zijn besmet, is door een externe deskundige vastgesteld dat de bioveiligheid naar de stand van de geldende kennis en inzichten in orde was. Met individuele en bedrijfsspecifieke bioveiligheidsplannen kan de bioveiligheid op pluimveebedrijven worden geoptimaliseerd.

Op pilotbedrijven, waaronder eerder met vogelgriep besmette bedrijven, worden bioveiligheidsplannen gemaakt en gedurende een bepaalde periode strikt nageleefd. Op deze manier wordt nagegaan of er voor deze risicobedrijven nog specifieke verbeterpunten zijn en wat de toegevoegde waarde is van deze plannen. In deze pilot wordt de hygiënescan door een onafhankelijke auditor ingevuld. Bij gunstig resultaat van de pilot kan worden besloten deze uit te rollen in de gehele pluimveesector.

Uitwerking: oktober 2018 – juni 2019
Eigenaar: AVINED en LNV
Betrokkenen: AVINED, LNV
Beoogde uitvoerenden: FD, GD
Indicatie kosten: € 50.000
Financier: AVINED en LNV

ACTIE 8: PLANNEN GRONDWERKZAAMHEDEN (WAARONDER BAGGERWERKZAAMHEDEN) IN DE BUURT VAN PLUIMVEEBEDRIJVEN (CONCRETE ACTIE)

Door het werken met slootmateriaal, baggeren of het verspreiden ervan, kunnen mogelijk met HPAI besmette stofdeeltjes in de lucht komen. Deze zouden dan via ventilatiesystemen pluimveebedrijven besmetten. Er is gesuggereerd dat pluimveebedrijven in Nederland op deze manier met vogelgriep zijn besmet. De Deskundigengroep dierziekten heeft dit jaar in een advies aangegeven dat deze besmettingsroute theoretisch mogelijk is, maar dat het niet bekend is of dit een belangrijke route is onder Nederlandse omstandigheden.

Uit voorzorg kan worden geprobeerd om afspraken te maken met de grondeigenaar en of opdrachtgever (bijvoorbeeld waterschappen, Natuurmonumenten of loonwerkbedrijven) over de bovengenoemde werkzaamheden en deze buiten de periodes met een hoog risico op HPAI te plannen of zo uit te voeren dat het risico op verspreiding van eventueel aanwezig virus wordt beperkt. Dit laatste kan bijvoorbeeld door droog baggermateriaal niet naar plaatsen in de directe nabijheid van pluimveestallen te vervoeren of daar te verspreiden.

Uitwerking: september 2018 - doorlopend
Eigenaar: LTO/NOP, NVP, individuele pluimveehouders
Betrokkenen: AVINED, (Unie van) waterschappen, grondeigenaren, etc.
Beoogde uitvoerenden: LTO/NOP, NVP
Indicatie kosten: past binnen bestaande afspraken

ACTIE 9: EFFECT WINDBREEKGAAS (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)

Eén van de mogelijke insleeproutes van HPAI-virus is het ventilatiesysteem. Vanuit de pluimveesector wordt geopperd, dat het bevestigen van windbreek-gaas voor de inlaatopeningen van ventilatiesystemen het risico op insleep van HPAI mogelijk vermindert. Met een proefopstelling kan worden gemeten in hoeverre dit gaas virusdeeltjes en stofdeeltjes met virusdeeltjes tegenhoudt.

Uitwerking: september 2018 – november 2018

Eigenaar: AVINED en LNV

Beoogde uitvoerenden: FD,GD

Betrokkenen: AVINED, LNV

Indicatie kosten: € 15.000

Financier: AVINED en LNV

1.3 DE UITLOOP EN HET ERF

Het dilemma van de vrije uitloop is dat deze aan de ene kant goed is voor het dierenwelzijn en wordt gewaardeerd door de consument, maar dat aan de andere kant de kans op insleep van het HPAI-virus erdoor toeneemt. Vandaar dat er allerlei initiatieven zijn om dit risico te verkleinen.

Sommige pluimveehouders planten struiken en bomen in de uitloop. Kippen zijn van oorsprong bosvogels en deze beplanting past in hun natuurlijke leefomgeving. Ze zijn daarom minder geneigd in een kale uitloop rond te scharrelen. Vanwege deze welzijnsoverweging wordt aangeraden uitlopen te voorzien van struiken, bomen of andere houtige gewassen. Daarnaast zouden de struiken en bomen de uitloop ook minder aantrekkelijk maken voor watervogels. Lasers worden bij vliegvelden en fruittelers gebruikt voor het verjagen van wilde vogels. Er zijn een aantal pluimveehouders, die willen experimenteren met lasers om wilde vogels uit de uitlopen te weren. Ook wordt wel gezegd dat het plaatsen van zonnepanelen effect kan hebben. Tenslotte is er in het buitenland ook gewerkt met honden om wilde vogels te verjagen. Daar is voor zover bekend in Nederland nog geen ervaring mee opgedaan.

ACTIE 10.A. WEREN WILDE WATERVOGELS MET LASERS (PILOT ONDERZOEK)

De pluimveesector verwacht veel van het gebruik van lasers om wilde vogels te weren. Daarom zal, vooruitlopend op andere onderzoeksinitiatieven, worden gestart met een pilotstudie naar het gebruik van lasers. Op een klein aantal pluimveebedrijven, wordt het effect van het gebruik van lasers gemeten en kan een eerste indruk worden verkregen van de positieve en negatieve effecten. Ook de praktische kanten ten aanzien van het gebruik van lasers, zoals vergunningen en de mogelijkheden voor het gebruik s nachts zullen in de pilot worden meegenomen.

Start uitwerking: oktober 2018

Eigenaar: AVINED, LNV

Betrokkenen: AVINED

Beoogde uitvoerder: AVINED met onderzoeksinstituten

Indicatie kosten: € 25.000

Financier: AVINED, LNV

ACTIE 10 B: INVENTARISATIE EN ONDERZOEK NAAR EFFECTIVITEIT VAN MAATREGELEN OM WILDE WATERVOGELS TE WEREN VAN DE UITLOOP EN DE OMGEVING ROND HET PLUIMVEEBEDRIJF (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)

Er zijn verschillende methoden beschreven om wilde watervogels te weren van de uitloop of het erf van pluimveebedrijven. Onderzoek naar de effectiviteit van dit soort maatregelen is arbeidsintensief en daardoor relatief duur. De aantallen aanwezige vogels in de uitloop zijn redelijk betrouwbaar te meten. Maar het insleeprisico van vogelgriep is echter niet direct te meten en zal gebaseerd moeten worden op een expertopinie, die is gebaseerd op de in de uitloop aanwezige vogelsoorten en aantallen.

Voordat aan pluimveehouders onderbouwd kan worden geadviseerd over de inrichting van de uitloop, dient de effectiviteit van de diverse methoden vastgesteld te worden middels onderzoek. Hierbij wordt in ieder geval gedacht aan het effect van houtige beplanting, plaatsen van schuiltafels en plaatsen van zonnepanelen op de aanwezigheid van wilde vogels in de uitloop.

De eerste stap van deze aanbeveling is het inventariseren van praktisch toepasbare methoden om vogels te weren en te bepalen welke meetmethoden een voldoende betrouwbaar resultaat geven. Misschien levert deze inventarisatie nog andere methoden op. Vervolgens kan het onderzoek naar de effectiviteit worden uitgevoerd. Eén van de methoden, die mogelijk effect heeft, is de eerder genoemde beplanting met houtige gewassen. Eerder onderzoek wijst in deze richting. Aanvullend onderzoek is echter nodig om de relatie tussen het aantal wilde watervogels in de uitloop en beplanting in de uitloop aan te tonen. Voor sommige methoden zijn er mogelijk ook wettelijke beperkingen. Deze moeten ook in beeld worden gebracht.

Start uitwerking: 2018
Eigenaar: AVINED, LNV
Betrokkenen: AVINED
Beoogde uitvoerder: AVINED, onderzoeksinstituten
Indicatie kosten: meer dan € 100.000
Financier: AVINED, LNV

ACTIE 11: ALTERNATIEVE DIERENWELZIJNSVRIENDELIJKE HUISVESTINGSSYSTEMEN

Een vrije uitloop is van belang van het welzijn van het pluimvee door de beschikbare hoeveelheid ruimte, de variatie in de leefomgeving (zonlicht, buitenlucht) en de mogelijkheid voor het vertonen van natuurlijk gedrag. Zo'n 45% van de Nederlandse legpluimveehouders houdt de kippen inmiddels in een huisvestingssysteem met een onoverdekte buitenuitloop. De productie van vrije uitloop eieren en biologische eieren is Europees wettelijk geregeld. Een uitloop in de vleeskuikenproductie is een uitzondering.

De consument geeft steeds meer de voorkeur aan eieren uit productiesystemen met een uitloop. Deze eieren leveren pluimveehouders een extra marge op. De meeste in Nederland geproduceerde vrije uitloop en biologische eieren worden in Nederland en Duitsland afgezet. Daarnaast zijn België, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland belangrijke afzetmarkten.

Tijdens een HPAI dreiging kan de overheid een ophokplicht instellen. Bij een langdurige ophokplicht van meer dan 16 weken mogen de eieren van vrije-uitloop kippen niet meer als zodanig verkocht worden (EU regelgeving). Dit heeft belangrijke directe negatieve economische consequenties en kan het imago en de marktpositie van de betrokken sectoren in binnen- en buitenland langdurig schaden.

Andere welzijnsvriendelijke stalsystemen, zonder vrije uitloop en daardoor minder gevoelig voor de insleep van vogelgriep, hebben dat nadeel niet. De Rondeelstal is hier een voorbeeld van. Het blijkt echter lastig eieren van dergelijke stalsystemen voor een goede prijs in de Europese markt te zetten. In de Europese regelgeving zijn geen handelsnormen vastgesteld voor dergelijke eieren en deze eieren worden daarom op dezelfde manier gestempeld als eieren uit conventionele stalsystemen, namelijk als een scharrelei.

Er zijn twee opties om een betere prijs voor eieren van alternatieve welzijnsvriendelijke stalsystemen te kunnen garanderen. De eerste is hierover afspraken te maken in private standaarden (met winkelketens). De andere optie is te proberen de EU regelgeving zo aan te passen dat ook deze eieren een aparte handelsstatus krijgen. Voor beide opties is draagvlak nodig van de consument en nationale ketenpartijen.

De pluimveesector en de Dierenbescherming kunnen via bilaterale contacten en via de internationale pluimveeorganisaties pleiten voor deze opties. Ook kan LNV als daar de gelegenheid voor is, in EU fora pleiten voor een meer flexibele aanpak van dierenwelzijnsriteria in EU handelsnormen. Wanneer er meer draagvlak ontstaat kunnen er gerichtere acties worden opgestart.

Daarnaast loopt vanaf 2017 het vierjarig Maatschappelijk Innovatie Programma (MIP-programma) "Gezondheid voor mens en dier door systeem verandering in de pluimveehouderij" met WUR als uitvoerend onderzoeksinstituut. In het projectplan staat o.a.: "Binnen deze activiteit wordt gewerkt aan de integratie van ontwerpprincipes in omvattende ontwerpen van geïntegreerde houderijsystemen. Door schil, indeling, inventaris en management in samenhang te ontwerpen wordt maximale synergie tussen de doelen nagestreefd, meer dan mogelijk is in standaard nieuwbouw-situaties. In de eerste twee jaar ligt daarbij de focus op de legpluimveehouderij. Naast de maatschappelijke doelen van dit programma, is de economische levensvatbaarheid van het ontwerp ook een nadrukkelijke ontwerpeis. De primaire oriëntatie is de reguliere markt. Er wordt gestreefd naar minimaal twee ontwerpen, waarvan één als alternatief voor de huidige scharrelsystemen zonder uitloop (ei-code 2), en één als alternatief voor scharrelsystemen mét vrije uitloop (ei-code 1), dan wel een gecontroleerde uitloop (gezien de steeds structurelere ophokplicht)". Vanwege dit lopende project, is er binnen deze roadmap geen aanvullende actie geformuleerd. Resultaten vanuit dit project dragen naar verwachting bij aan de wenselijk geachte verandering en kunnen input leveren voor dit actiepunt.

Start uitwerking: 2019 en verder
Eigenaar: AVINED, LNV, Dierenbescherming
Betrokkenen: AVINED, LNV, Dierenbescherming
Beoogde uitvoerder: AVINED, LNV, Dierenbescherming
Indicatie kosten: past binnen huidige budgetten

ACTIE 12: DIERENWELZIJNSCOMPENSATIE BIJ OPHOKKEN

Ophokken van pluimvee dat gewend is om ook buiten te kunnen scharrelen, kan in sommige situaties tot stress en afwijkend gedrag zoals verenpikken leiden. Het aanbieden van extra verrijkmateriaal, zoals het strooien van extra graan en het plaatsen van extra stobalen en pikstenen, kan de stress en afwijkend gedrag verminderen.

In een werkgroep met de verschillende stakeholders, met onder meer pluimveehouders, dierenartsen en dierenwelzijnsexperts worden de belangrijkste welzijnsaspecten van een ophokplicht geïdentificeerd en worden oplossingen aangedragen. De pluimveesector zal het resultaat van deze werkgroep verwerken tot praktische adviezen voor pluimveehouders en overwegen deze op te nemen in het IKB systeem.

Deze actie betreft niet de preventie van HPAI, maar vanwege de relatie met de uitloop is deze toch opgenomen in dit hoofdstuk.

Start uitwerking: 2019
Eigenaar: Dierenbescherming
Betrokkenen: AVINED, Dierenbescherming
Beoogde uitvoerder: Dierenbescherming, AVINED
Indicatie kosten: past binnen huidige budgetten
Financiering: AVINED

1.4 STRUCTURMAATREGELLEN

De uitbraken van HPAI in Nederland waren de laatste jaren voornamelijk in waterrijke gebieden. De relatie tussen de geografische ligging van een pluimveebedrijf en introductierisico vanuit wilde watervogels is voor LPAI ook wetenschappelijk vastgesteld. In de introductie is al uitgelegd dat er ook een relatie bestaat tussen het bedrijfstype en het insleeprisico. De laatste jaren is, bijvoorbeeld in het kader van natuurontwikkeling, zandwinning en het creëren van overloopruimte voor water van rivieren, nieuw open water gecreëerd. Hierdoor zijn diverse pluimveebedrijven dicht bij open water komen te liggen.

Er is tot nu toe weinig aandacht geweest voor de locatie van pluimveebedrijven en nieuw open water in relatie tot het risico op insleep van HPAI bij pluimveebedrijven. Daar zou meer rekening mee kunnen worden gehouden. Met structuurbeleid voor pluimveebedrijven (vestiging nieuwe bedrijven, verplaatsen of functieverandering bestaande bedrijven) of voor de aanleg van nieuw open water is het in principe mogelijk het risico op introductie van HPAI te beïnvloeden. Maar er zitten allerlei aspecten aan een eventueel structuurbeleid: juridisch, economisch, bestaande structuur, enz. Dat maakt het onderwerp erg ingewikkeld. Het is de verantwoordelijkheid van alle belangenpartijen om hierin mee te denken.

ACTIE 13: ONTWIKKELEN PLAN VAN AANPAK STRUCTURMAATREGELLEN (CONCRETE ACTIE)

Er moet een plan van aanpak worden opgeleverd waarin staat beschreven hoe door middel van structuurmaatregelen de risico's op HPAI besmettingen verlaagd kunnen worden. In dit plan moeten alle herstructureringsopties en -instrumenten worden benoemd. De volgende instrumenten moeten er tenminste in worden meegenomen:

- Om een structuurbeleid te ondersteunen is het wenselijk risicoprofielen te kunnen maken van individuele pluimveebedrijven. Er zou nu wel inschatting kunnen worden gemaakt, maar het maken van betrouwbare individuele risicoprofielen is nog niet mogelijk.
- Pluimveeorganisaties en de nationale - en regionale overheid zouden met behulp van te ontwikkelen beleid structuuraanpassingen kunnen sturen, bijvoorbeeld in sectorplannen, provinciale omgevingsplannen, gemeentelijke bestemmingsplannen en natuurontwikkelingsplannen of door middel van financiële prikkels.
- Er zou gebruik moeten worden gemaakt van bestaande ontwikkelingen. Elk jaar stoppen pluimveehouders met hun bedrijf en komen er locaties voor bedrijfsvestiging en pluimveerechten vrij. Deze vrijgekomen locaties en pluimveerechten kunnen worden gebruikt voor functieverandering of verplaatsing van pluimveebedrijven.
- Er zou een speciale bemiddelaar kunnen worden aangesteld en/of een herstructurerings-organisatie opgezet kunnen worden om het proces te begeleiden.
- Een begroting voor het plan van aanpak geeft inzicht in de kosten van de diverse activiteiten.

Dit plan van aanpak kan een eventuele besluitvorming over herstructureringsstraject ondersteunen.

Start uitwerking: 2019
Eigenaar: AVINED
Betrokkenen: AVINED, nationale en regionale overheid
Beoogde uitvoerder: AVINED, nationale en regionale overheid, onderzoeksinstituten
Indicatie kosten: uitwerking tot € 100.000
Financier: AVINED, LNV

ACTIE 14: OMSCHAKELEN RISICOBEDRIJVEN (HERHAALDELIJK BESMETTE BEDRIJVEN) NAAR ANDERE ACTIVITEIT (CONCRETE ACTIE)

Een klein aantal eendenbedrijven is meermalen besmet met HPAI. Voor deze bedrijven kan op relatief korte termijn worden nagegaan of het overschakelen naar een andere activiteit, zoals naar het houden van vleeskuikens, het risico vermindert en mogelijk is. Een bijkomende vraag is bijvoorbeeld of dergelijke bedrijven vrijgesteld kunnen worden van de verplichting tot aankoop van pluimveerechten.

Start uitwerking: september 2018
Eigenaar: LNV
Betrokkenen: LNV, AVINED, Gemeenten
Beoogde uitvoerder: LNV
Indicatie kosten: past binnen gemaakte afspraken

ACTIE 15: ANALYSE MOGELIJKHEDEN GEDIFFERENTIEERDE BIJDRAGE AAN DGF (ONDERZOEK)

De preventie- en bestrijdingskosten van vogelgriep worden gefinancierd uit het Diergezondheidsfonds (DGF). In de huidige systematiek is gedifferentieerde (verhoogde) bijdrage opgenomen voor pluimveebedrijven met een uitloop (vrije uitloop en biologische bedrijven), omdat deze een groter risico hebben om met LPAI besmet te raken. Deze differentiatie is bedoeld om de kosten neer te leggen bij de bedrijven, die qua houderijvorm meer risico lopen op LPAI en daardoor ook meer declareren bij het DGF.

Voor andere factoren, die het insleeprisico op vogelgriep beïnvloeden, kan ook onderzocht worden of deze ook gedifferentieerd in de DGF tarieven opgenomen kunnen worden. Er kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het meewegen van:

- het risicoprofiel van het houderijsysteem gecombineerd met de locatie van het bedrijf en
- de mate waarin bioveiligheidsmaatregelen zijn doorgevoerd.

Er moet wel wetenschappelijk kunnen worden onderbouwd dat deze factoren van invloed zijn op het insleeprisico van vogelgriep. Dat zal voor het tweede punt lastig zijn, aangezien de bioveiligheid op verreweg de meeste sinds 2014 met HPAI besmette bedrijven in orde was.

Dergelijke financiële prikkels zouden ook van invloed kunnen zijn op het vestigingsbeleid van individuele pluimveehouders. De mogelijkheden en consequenties hiervan moeten in beeld worden gebracht.

Start uitwerking: 2019
Eigenaar: AVINED
Betrokkenen: AVINED, LNV
Beoogde uitvoerder: AVINED
Indicatie kosten: uitwerking tot € 10.000
Financier: AVINED

2

VACCINATIE VAN GEHOUDEN PLUIMVEE TEGEN VOGELGRIEP

Een mogelijkheid om pluimvee tegen vogelgriep te beschermen is vaccineren. Er bestaan op dit moment geen goede vaccins tegen vogelgriep. De International Egg Commission (IEC) heeft een AI Global Expert Group ingesteld, bestaande uit wetenschappelijke experts op het gebied van AI en vertegenwoordigers van de sector. De IEC is de wereldorganisatie van producenten en handelaren in eieren en eiprodukten. De leden van de IEC vertegenwoordigen samen zo'n 80% van de mondiale eiproduktie. De AI Global Expert Group heeft tot taak richtlijnen op te stellen gericht op het voorkomen van AI besmettingen bij pluimvee. Onder andere zijn randvoorwaarden opgesteld voor overheden en organisaties die voornemens zijn vaccinatie in te zetten. De AI Global Expert Group heeft twaalf randvoorwaarden voor een verantwoorde en effectieve vaccinatie tegen vogelgriep benoemd [1]:

1. het inrichten van een nationale (of regionale) bank voor noodvaccins,
2. uitsluitend productie en gebruik van hoogkwalitatieve vaccins om een robuuste immunerespons te bewerkstelligen,
3. het vaccin is uitgetest op pluimvee in veldomstandigheden,
4. het vaccin komt, op basis van antigenen onderzoek, overeen met het rondgaande veldvirus. Dit wordt gemonitord; bij mutaties van het veldvirus dient het vaccin aangepast te worden,
5. vaccinatie wordt uitgevoerd in een doel- of sectorgericht programma, niet landelijk of middels een ringvaccinatie,
6. vaccins worden op de juiste, voorgeschreven manier toegediend,
7. voor voldoende bescherming dienen dieren 2x gevaccineerd te worden, mogelijk bij langer levende dieren, zoals legkippen en moederdieren, nog vaker,
8. bij toepassing van geïnactiveerde vaccins moet bij minstens 80 % van de dieren in een gevaccineerde koppel bij bloedonderzoek een voldoende hoge titer blijken; deze titer moet regelmatig worden vastgesteld; een booster vaccinatie is noodzakelijk indien blijkt dat bij minder dan 80 % van de dieren de titereis wordt gehaald,
9. blijf gevaccineerde koppels monitoren om evt. geïnfecteerde dieren op te sporen (DIVA principe),
10. pas op de pluimveebedrijven een hoog niveau van biosecurity toe om insleep te voorkomen en, in geval een infectie, versleping te voorkomen,
11. evalueer het vaccinatie programma continu op effectiviteit en doelstellingen,
12. stel een beëindigungsstrategie vast.

Bij de Nederlandse pluimveesector is er draagvlak voor preventieve vaccinatie tegen vogelgriep, mits er een goed vaccin is en het gebruik geen grote nadelige handelsconsequenties heeft. Er zijn op dit moment in Nederland en de EU geen vaccins beschikbaar die goed werken tegen de HPAI-virusstammen die we de afgelopen jaren hebben gevonden.

[1] <http://1pfp2yazjqr27ku7g3h8zwwx-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2018/01/AI-Vaccination-Document-Final.pdf>

Een goed vaccin zou de volgende eigenschappen moeten hebben: het zou bij voorkeur bescherming moeten geven tegen meerdere AI serotypen, het moet geschikt zijn voor massa applicatie (dus bijvoorbeeld met een verstuiver) en gevaccineerde dieren zouden moeten kunnen worden onderscheiden van dieren, die zijn besmet met een veldvirus (z.g. DIVA strategie: Differentiating Infected from Vaccinated Animals). Een dergelijk vaccin is nog niet beschikbaar. Er wordt elders op de wereld wel preventief gevaccineerd maar de kwaliteit van de gebruikte vaccins laat te wensen over. Als pluimvee wordt gevaccineerd met een vaccin van onvoldoende kwaliteit, kan er virusmutatie en-verspreiding plaatsvinden zonder dat dit wordt opgemerkt en dat maakt de situatie alleen maar erger.

Tot slot stellen EU regelgeving en OIE-standaarden beperkende randvoorwaarden aan de handel in gevaccineerd pluimvee en in pluimveeproducten van gevaccineerde dieren.

Het ontwikkelen van vaccins kost enorm veel geld. Vaccinproducenten zijn alleen bereid veel geld te investeren als het redelijk zeker is dat er een markt is voor een vaccin. Dat is op dit moment voor West-Europa niet het geval. Daarnaast is het ontwikkelen van traditionele vaccins tijdrovend en sluit niet goed aan bij een snel veranderend virus zoals het vogelgriepvirus. GMO technieken (Genetic Modified Organism) zouden hier uitkomst kunnen bieden, maar het ontwikkelen van vaccins met behulp van GMO's en het gebruik ervan zijn in de EU niet toegestaan.

Gezien alle voorwaarden en knelpunten kan het nog vele jaren duren voor er een goed vaccin ontwikkeld is. De AI Global Expert Group is er wel van overtuigd dat dit op termijn mogelijk is.

ACTIE 16: OPSTELLEN STAPPENPLAN VACCINATIE (CONCRETE ACTIE)

De situatie, waarin landen kunnen vaccineren tegen vogelgriep met een werkzaam vaccin zonder dat dit nadelige handelsconsequenties heeft, zoals nu bijvoorbeeld tegen Newcastle Disease mogelijk is, is nog ver weg. Nederland kan hier slechts een bescheiden rol in spelen. Er zijn miljoenen, waarschijnlijk miljarden euro's aan investeringen nodig en een internationale inzet en draagvlak. Wat Nederland nu kan doen is alle stappen beschrijven, die moeten worden gezet en daarin een prioritering aangeven. De volgende elementen maken tenminste deel uit van dit stappenplan:

- Wat zijn de eigenschappen van een goed vogelgriepvaccin?
- Wat zijn op dit moment de technische beperkingen in de vogelgriepvaccin ontwikkeling?
- Welke regels in bestaande wetgeving beperken de ontwikkeling en het gebruik van vaccin ontwikkeling?
- Wat hebben farmaceuten nodig om zich optimaal in te zetten om een vogelgriepvaccin te ontwikkelen?
- Welke kosten moeten worden gemaakt?
- Welke spelers zouden bij de verschillende stappen betrokken moeten zijn (inhoudelijk en wat betreft financiering)?

Start uitwerking: 2019

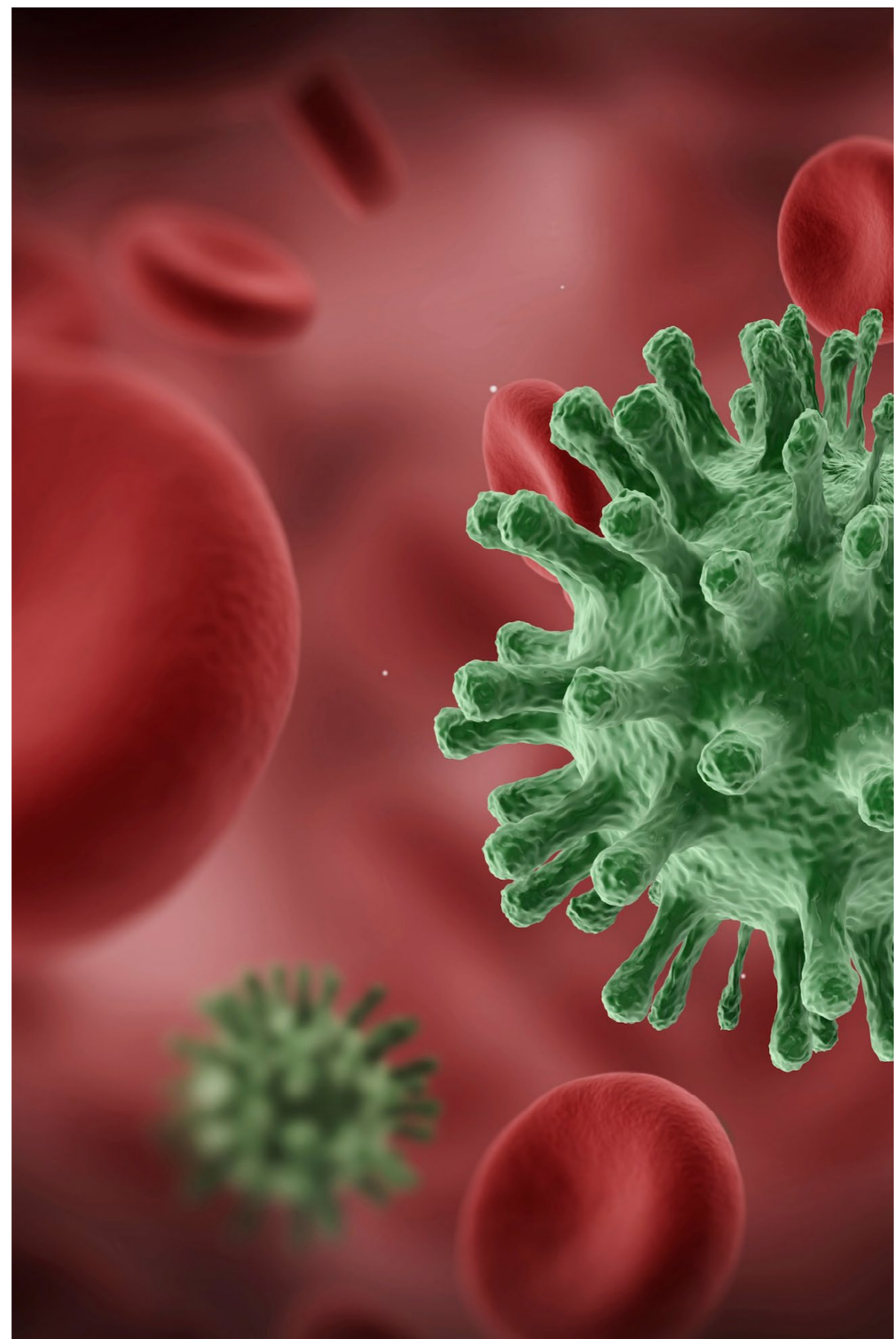
Eigenaar: AVINED, LNV

Betrokkenen: AVINED, LNV, Dierenbescherming

Beoogde uitvoerder: Onderzoeksinstituut

Indicatie kosten: € 50.000.

Financier: AVINED, LNV

Een HPAI uitbraak heeft op verschillende manieren consequenties. Een besmet bedrijf wordt geruimd. Een ruiming is een emotioneel ingrijpende gebeurtenis voor de pluimveehouder en zijn familie. En daarnaast zitten er aan het ruimen van pluimvee ook dierenwelzijns- en ethische aspecten. De waarde van geruimde dieren wordt vergoed. De overige kosten (zoals leegstand en reiniging en ontsmetting) worden niet vergoed.

De grootste economische schade na een HPAI uitbraak betreft niet het besmette bedrijf, maar de gevolgen van de vervoersverboden en de handelsbeperkingen. De vervoersverboden worden ingesteld om verdere verspreiding van vogelgriep te voorkomen en zijn gebaseerd op Europese regelgeving. De handelsbeperkingen binnen de Europese Unie zijn beperkt tot het gebied rond de uitbraak. Sommige derde landen stellen veel strengere en langdurigere importbeperkingen vast tot soms wel enkele jaren na de laatste reiniging en ontsmetting van een eerder besmette stal. Deze importbeperking moeten in principe zijn gebaseerd op de standaarden van de Wereldorganisatie voor Diergezondheid (OIE), maar niet alle landen houden zich hier aan.

Ook kan een vogelgriepuitbraak risico's inhouden voor de volksgezondheid. De op dit moment bekende zoönotische vogelgriepvirussen kunnen alleen mensen besmetten door direct contact met besmette vogels. Bij het ruimen van besmette bedrijven wordt daar rekening mee gehouden.

3.1 VROEGE MELDING

Een voor de hand liggende manier om de gevolgen van HPAI te minimaliseren is ervoor te zorgen dat het snel wordt ontdekt en goed wordt bestreden, zodat het aantal uitbraken en de duur van de maatregelen beperkt blijft. In Nederland bestaan verschillende instrumenten om ervoor te zorgen dat HPAI snel wordt ontdekt. Afgelopen jaren is gebleken dat de Nederlandse meldings- en monitoringssystematiek naar behoren werkt. Het is echter een continu proces om te analyseren waar verbeteringen mogelijk zijn.

ACTIE 17: MELDPROCES ANALYSEREN EN EVENTUEEL AANPASSEN (CONCRETE ACTIE)

Er zijn verschillende meldinstrumenten in Nederland:

- wettelijke meldplicht van signalen die wijzen op vogelgriep,
- wettelijke meldplicht van sterfte hoger is dan bepaalde grenswaarden,
- wettelijke plicht om een dierenarts te consulteren wanneer voer- of drinkwateropname of eiproductie onder bepaalde wettelijk vastgelegde grenswaarden zakt en
- dierenartsen hebben de mogelijkheid voor zogenaamde uitsluitingsdiagnostiek, voor gevallen die niet heel veel lijken op vogelgriep, maar waarbij dit ook niet kan worden uitgesloten.

Het blijkt dat het in de praktijk niet altijd even duidelijk is welk instrument in welke situatie gebruikt moet of kan worden. WBVR heeft dit jaar een studie gepubliceerd waarin alternatieve, meer gevoelige meldgrenzen worden geëvalueerd. De onderzoeksresultaten staan beschreven in het wetenschappelijk rapport: "Effective thresholds for reporting suspicions and improve early detection of avian influenza outbreaks in layer chickens". Een nadeel van een gevoeliger meldgrens is dat deze ook kan leiden tot meer meldingen (die later negatief zullen blijken). Het huidige meldproces en de huidige meldcriteria zullen met alle betrokkenen worden besproken. Indien dit leidt tot voorstellen voor aanpassing van de wettelijke eisen, zullen deze aan de minister van LNV worden voorgelegd.

Start uitwerking: najaar 2018

Eigenaar: LNV

Betrokkenen: AVINED, LNV, NVWA, dierenartsen, onderzoeksinstituten

Beoogde uitvoerder: LNV

Indicatie kosten: past binnen bestaande afspraken

ACTIE 18: MELDCRITERIA VERMELDEN OP LEGKALENDERS EN STALKAARTEN (CONCRETE ACTIE)

Mogelijk hebben niet alle pluimveehouders de exacte wettelijke meldcriteria (grenswaarden uitval, voeropname en wateropname, eiproductie) altijd paraat. Het standaard vermelden van deze criteria op legkalenders en stalkaarten kan de aandacht hiervoor verbeteren.

Start uitwerking: najaar 2018

Eigenaar: AVINED, COBK

Betrokkenen: AVINED

Beoogde uitvoerder: kuikenbroederijen, opfokorganisaties, diervoedersector

Indicatie kosten: tot € 10.000

Financier: AVINED

ACTIE 19: ANALYSE EARLY WARNING OP EENDENBEDRIJVEN (CONCRETE ACTIE)

Er zijn aanwijzingen dat sommige HPAI virussen bij eenden minder klinische symptomen geven. Hierdoor zou een dergelijke besmetting later opgemerkt kunnen worden. Voordat een besluit genomen kan worden over een eventuele aanpassing van meldcriteria voor eendenbedrijven moeten twee vragen worden beantwoord:

- Is de introductie van een HPAI virus dat weinig klinische symptomen bij eenden geeft een reëel risico?
- Met welke praktisch bruikbare meldcriteria kan een dergelijk virus eerder worden ontdekt?

Start uitwerking: najaar 2018

Eigenaar: LNV

Betrokkenen: AVINED, LNV, onderzoeksinstituten

Beoogde uitvoerder: expertpanel

Indicatie kosten: past binnen bestaande afspraken

ACTIE 20: ANALYSE BIJDRAGE GEBRUIK VOERWEGERS IN RELATIE TOT EARLY WARNING SIGNALLEN (CONCRETE ACTIE)

Eén van de wettelijke meldcriteria is een daling van de voeropname. Zonder voerweger is het voor een pluimveehouder lastig, zo niet onmogelijk om de dagelijkse voeropname te meten. Niet alle pluimveebedrijven beschikken over een voerweger. Op dergelijke bedrijven wordt een voeropnamedaling mogelijk niet of te laat opgemerkt.

Een inventarisatie onder pluimveehouders kan inzicht verschaffen in hoeverre pluimveebedrijven beschikken over voerwegers. Met het resultaat van deze inventarisatie kan een actie worden opgezet om het belang van het gebruik van een voerweger bij pluimveehouders onder de aandacht te brengen en mogelijk een stimulans te creëren voor de aanschaf van een voerweger.

Start uitwerking: 1e helft 2019

Eigenaar: AVINED

Betrokkenen: AVINED, GD, diervoedersector

Beoogde uitvoerder: AVINED

Indicatie kosten: tot € 10.000

Financier: AVINED

ACTIE 21: DATA REGISTRATIE LEGSECTOR (WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)

Veranderingen in sterfte, eiproductie, voer- en wateropname kunnen een aanwijzing zijn voor een vogelgriepbesmetting. Daarom zijn er wettelijke meldgrenzen voor vastgelegd. Met name in de legsector worden deze kengetallen onvoldoende vastgelegd en beoordeeld. Voor zo ver dit wel gebeurt, zijn deze data niet centraal beschikbaar. Als een pluimveehouder deze gegevens niet goed registreert en/of analyseert, kan dat betekenen dat hij veranderingen of overschrijdingen van de wettelijke meldgrenzen minder snel opmerkt. Dit is een onwenselijke situatie.

Als eerste zou de huidige situatie goed geanalyseerd moeten worden (wat registreren bedrijven, hoe vaak, etc.). Daarna kan een plan van aanpak worden opgesteld waarmee de dataregistratie en -analyse door de pluimveesector verder kan verbeteren. En tenslotte kan ook worden beoordeeld of een centrale dataregistratie een toegevoegde waarde heeft en welke kosten daarmee zijn gemoeid.

Er moet daarbij ook rekening gehouden worden hoe pluimveehouders zelf tegenover centrale dataregistratie staan.

Start uitwerking: 2019

Eigenaar: AVINED

Betrokkenen: AVINED, onderzoeksinstituten

Beoogde uitvoerder: AVINED, GD

Indicatie kosten: tussen € 10.000 en € 100.000

Financier: AVINED

**ACTIE 22: ORIËNTATIE COMPARTIMENTERING VLEESKUIKENKETEN
(WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK)**

Het principe van compartimentering houdt in dat een pluimveebedrijf of –keten vrij van vogelgriep wordt verklaard door het nemen van strenge bioveiligheidsmaatregelen en een intensief surveillan-
ce programma. Deze maatregelen dienen structureel te worden toegepast en niet alleen in geval
van een uitbraaksituatie. Dit principe wordt erkend door de OIE en is in Europese regelgeving vast-
gelegd. Het voordeel van een compartimentstatus is dat deze onafhankelijk is van de status van een
land. De eisen zijn streng en er hangt daardoor een behoorlijk prijskaartje aan. Tot nu toe zijn het met
name fokbedrijven in de top van de pluimvee-pyramide, die gebruik maken van deze optie.

Het hebben van een vogelgriep-vrij status zou ook voordelen kunnen hebben voor (een deel van)
een productieketen. Een oriëntatie kan uitwijzen of een compartimentstatus voor de vleeskuiken-
keten een begaanbare weg is.

Start uitwerking: 2019
Eigenaar: AVINED
Betrokkenen: Pluimveesector, NVWA
Beoogde uitvoerder: AVINED
Indicatie kosten: past binnen bestaande afspraken

**ACTIE 23: PSYCHOSOCIALE ONDERSTEUNING AAN EIGENAREN VAN GERUIMDE BEDRIJVEN
(AANBEVELING)**

Een uitbraak van vogelgriep op een bedrijf, gevolgd door een ruiming heeft een enorme invloed op
de betrokken eigenaren. In sommige gevallen leidt dit tot problemen bij de houder en familie. Een
inventarisatie van knelpunten op het psychosociale vlak bij eigenaren van de besmette en preven-
tief geruimde bedrijven geeft meer inzicht in deze problematiek. Er komt in zijn algemeenheid meer
aandacht voor psychosociale ondersteuning voor boeren. Het resultaat van deze inventarisatie
kan worden gebruikt ter ondersteuning van bestaande initiatieven om psychosociale ondersteu-
ning rondom ruimingen te verbeteren.

Start uitwerking: 2019
Eigenaar: AVINED
Betrokkenen: AVINED, NVWA, RIVM, GGD
Beoogde uitvoerder: AVINED
Indicatie kosten: € 10.000
Financier: AVINED

ACTIE 24: BEPERKEN WAARDEVERMINDERING VAN VRIJE-UITLOOPEIEREN BIJ VERLOPEN VAN DE 16 WEKEN BIJ EEN OPHOKPLICHT (CONCRETE ACTIE)

Eieren van vrije-uitloopbedrijven waarvan de kippen langer dan 16 weken zijn opgehokt verliezen de status als vrije-uitloop-ei en moeten worden vermarkt als regulier scharrelei. Dit geeft economische schade. Buitenlandse afnemers van eieren willen het complete segment aan eieren uit Nederland kunnen importeren. Het niet kunnen leveren van vrije uitloopeieren kan daardoor ook leiden tot marktverlies op langere termijn.

Om deze schade te beperken zijn verschillende opties mogelijk:

- Mogelijkheid van alternatieve verpakking voor binnen gehouden vrije uitloophennen en afspraken met retail hierover.
- Nagaan of voor vrije-uitloopeieren een keurmerk van een private standard kan worden gebruikt in plaats van de Europese handelsrichtlijn. Dit levert meer flexibiliteit op.
- Bij de EU pleiten voor het verlengen van de maximale ophokperiode naar 20 weken achtereen, of (zoals voor biologische bedrijven) naar één derde van het leven. Deze weg lijkt vrij kansloos aangezien hier in 2016 en 2017 al uitgebreid over is gediscussieerd bij de EU. De toen afgesproken verlenging van 12 naar 16 weken was al een moeizaam compromis.

Start uitwerking: 2019

Eigenaar: ANEVEI

Betrokkenen: AVINED, CBL, FNLI, individuele supermarktketens, LNV, Dierenbescherming

Beoogde uitvoerder: ANEVEI

Indicatie kosten: tot € 10.000

Financier: AVINED

ACTIE 25: ADVIEZEN RIVM VOOR GETROFFEN PLUIMVEEHOUDERS (CONCRETE ACTIE)

Een vogelgriepvirus kan zoönotisch zijn. In een uitbraaksituatie wordt door NVWA en GGD voldoende aandacht geschonken aan het voorkomen van de besmetting van de pluimveehouders en andere betrokkenen. Er wordt niet standaard aan alle pluimveehouders en beroepsgroepen, die veel in contact komen met pluimvee, geadviseerd om jaarlijks de seizoensgrieprik te halen. Dit heeft wel toegevoegde waarde.

Bepaalde LPAI vogelgriepvirussen (bijvoorbeeld H7N9) blijken in Azië zoönotisch te zijn. In het huidige RIVM protocol wordt uitsluitend bij HPAI uitbraken aan pluimveehouders een virusremmer geadviseerd. Gezien de ontwikkelingen in Azië moet een aanpassing van dit protocol worden overwogen.

Start uitwerking: najaar 2018

Eigenaar: LNV, VWS

Betrokkenen: AVIEND, LNV, VWS, RIVM, GGD

Beoogde uitvoerder: RIVM, AVINED

Indicatie kosten: past binnen gemaakte afspraken

ACTIE 26: BESTRIJDEN AAN DE BRON (CONCRETE ACTIE)

De hoogpathogene vogelgriepvirussen, die de laatste jaren in West Europa en andere delen van de wereld uitbraken bij gehouden pluimvee veroorzaken, vinden hun oorsprong in Azië. In Azië wordt veel pluimvee gehouden en de pluimveesector daar groeit. Er zijn grootschalige bedrijven, maar er is ook veel kleinschalige 'backyard' productie. In sommige landen wordt gevaccineerd, maar onvoldoende effectief om de circulatie van vogelgriepvirussen in gehouden pluimvee te stoppen. In sommige productiesystemen in Azië is er veel contact tussen gehouden pluimvee en wilde vogels, bijvoorbeeld in de eendenhouderij in rijstvelden. Deze manier van houden zorgt voor een continue 'spillover' van vogelgriepvirussen vanuit gehouden pluimvee naar wilde vogels en omgekeerd. Het is waarschijnlijk dat in veel Aziatische landen HPAI virussen endemisch voorkomen in gehouden en wilde vogels. Tot een paar jaar geleden bestond de indruk dat alleen hoogpathogene vogelgriep virussen gevaarlijk kunnen zijn voor mensen (zoönotisch). Echter, sinds een aantal jaren zijn er in Azië ook laag pathogene vogelgriepvirussen gevonden waar mensen ziek van kunnen worden en zelfs aan kunnen sterven. In deze landen is er echter sprake van nauwe contacten tussen dieren en mensen, zoals bijvoorbeeld op markten met levend pluimvee en bij het houden van backyard pluimvee. Op grond van wetenschappelijke argumenten is het niet waarschijnlijk dat hoogpathogene vogelgriepvirussen zich langdurig kunnen handhaven in wilde watervogel populaties. Wanneer de spillover van hoogpathogene virussen vanuit pluimvee in Azië zouden worden gestopt, verdwijnen de HPAI virussen in wilde vogels waarschijnlijk. En dat zou vervolgens een vermindering van risico betekenen op HPAI uitbraken op West Europese pluimveebedrijven.

Nationale overheden en veterinaire diensten spelen een sleutelrol in de preventie en bestrijding van vogelgriep. De basale preventieprincipes (bioveiligheid, vermijden contact wilde watervogels en gehouden pluimvee) zijn ook in Azië effectief. Maar voor goede op maat adviezen is kennis nodig over de lokale productiesystemen en - structuur, bestaande vaccinatieprogramma's en over de circulatie van vogelgriepvirussen in gehouden en wilde vogels. Er zijn verschillende initiatieven van internationale organisaties, zoals OIE en FAO, om nationale overheden en veterinaire diensten te ondersteunen in de strijd tegen vogelgriep. Een structurele verbetering van de situatie in Azië zal waarschijnlijk decennia duren. Nederland speelt hierin een zeer bescheiden rol via bijvoorbeeld de hiervoor genoemde internationale organisaties.

Meer en betere informatie over de epidemiologie in Azië kan helpen te voorspellen met welke (mogelijk zoönotische) HPAI virussen we in Europa rekening moeten houden. Hiervoor zouden bestaande bronnen moeten worden geraadpleegd. Deze informatie zou Aziatische landen kunnen helpen met het opzetten en bijstellen van preventie- en bestrijdingsprogramma's.

Samen met Europese pluimveebedrijven actief in Azië, onderzoeks- en overheidsinstellingen kan een inventarisatie gemaakt worden van mogelijkheden om uitwisseling van informatie en kennis met Aziatische counterparts op te starten c.q. te verbeteren. Vervolgens zou moeten worden beoordeeld hoe deze mogelijkheden te benutten.

Start uitwerking: 2019

Eigenaar: AVINED

Betrokkenen: AVINED, LNV, Onderzoeksinstituten, bedrijfsleven

Beoogde uitvoerder: AVINED

Indicatie kosten: tot € 10.000

Financier: AVINED

Tijdens de diverse werksessies is met regelmaat het belang van communicatie benoemd, zowel richting de sector als richting maatschappij. Genoemde onderwerpen hierbij zijn o.a.:

- voorlichting humane grieprik voor pluimveehouders en medewerkers
- bewustwording voorafgaand aan trekvogelperiode
- voorlichting over melden en insturen dode vogels vanaf september
- randvoorwaarden pluimvee vaccinatie en benadrukken zoönose risico
- beperkte mogelijkheden fokkerij m.b.t. vogelgriep weerstand
- geen invloed voeding, kippenras of houderijsysteem op weerstand tegen AI infectie
- insleeprisico's uitloop en waterrijke gebieden

**ACTIE 27: COMMUNICATIECAMPAGNE TER KENNISVERGROTING EN BEWUSTWORDING
PLUIMVEEHOUDERS EN ERFBETREDERS
(CONCRETE ACTIE)**

Uit de verschillende werksessies is veel kennis vergaard over de wereldwijde verspreiding van vogelgriep, de toenemende risico's op verspreiding en de onvoorspelbaarheid daarvan. Ook is veel kennis beschikbaar over insleeproutes op bedrijven en de kosten voor de pluimveesector. Een effectieve communicatiecampagne gericht op kennisvergroting en bewustwording onder pluimveehouders en erfbetreders leidt tot een drive om vanuit eigen verantwoordelijkheid een bijdrage te leveren aan het verkleinen van de risico's, het verlagen van de bestrijdingskosten en het beperken van marktschade. Bij een acute crisis is er veel aandacht voor maatregelen om verdere verspreiding te voorkomen. Daarna zakt de aandacht weg. De communicatiecampagne zal daarom gericht zijn op gedragsverandering om veehouders en erfbetreders te laten inzien dat zij zelf de risico's structureel kunnen beperken met relatief eenvoudige maatregelen en discipline.

Start uitwerking: september 2018

Eigenaar: AVINED

Betrokkenen: AVINED

Beoogde uitvoerder: AVINED

Indicatie kosten: € 10.000 - € 20.000

**ACTIE 28: COMMUNICATIECAMPAGNE GERICHT OP DE MAATSCHAPPIJ OVER
PLUIMVEEVACCINATIE EN PREVENTIE- EN BESTRIJDINGSMAATREGELEN
(CONCRETE ACTIE)**

Wanneer vogelgriep in Nederland weer onder de aandacht komt, wordt er in de media veel aandacht besteed aan de ethiek van preventiemaatregelen als ophokken en bestrijdingsmaatregelen als ruimen. Er is bij deze maatregelen kritiek op de gevolgen voor het dierenwelzijn en er wordt gevraagd om alternatieven. De risico's die vogelgriep heeft voor de volksgezondheid komen dan ook ter sprake.

Berichtgeving over deze onderwerpen en wat er gebeurt om de aanpak van vogelgriep te veranderen, kan bijdragen aan het creëren van begrip voor de maatregelen die toegepast worden. Dit voorkomt onder andere veel discussie. Dit geldt ook voor een goede uitleg over waarom vaccineren op korte termijn nog geen optie is en welke risico's vogelgriep heeft voor de volksgezondheid.

Start uitwerking: november 2018

Eigenaar: AVINED

Betrokkenen: AVINED, LNV

Beoogde uitvoerder: AVINED

indicatie kosten: € 10.000 - € 20.000

**BIJLAGE 1:
OVERZICHT AANBEVELINGEN KORTE TERMIJN (2018)**

Actie	Omschrijving	Reeds gestart	Plan klaar, fin. geregeld	Uitvoering gepland*	Kosten	
					b.b.a.**	€
1	Periodieke (terugkerende) beoordeling HPAI dreiging vanuit wilde vogels	X		2018	X	
4	Evaluatie monitoring dode wilde vogels	X		2018	X	
6	Hygiënescan optimaliseren			2018/2019		20.000
7	Pilot bioveiligheidsplan	X	X	2018/2019		50.000
8	Plannen grondwerkzaamheden (waaronder baggerwerkzaamheden) in de buurt van pluimveebedrijven		X	2018	X	
9	Effect windbreekgaas	X	X	2018		15.000
10a	Weren wilde watervogels met lasers		X	2018		25.000
10b	Inventarisatie en onderzoek naar effectiviteit van maatregelen om wilde watervogels te weren van de uitloop en de omgeving rond het pluimveebedrijf			2018	X	
14	Omschakelen risicobedrijven (herhaaldelijk besmette bedrijven) naar andere activiteit	X		2018/2019	X	
17	Meldproces analyseren en eventueel aanpassen			2018	X	
18	Meldingscriteria vermelden op legkalenders en stalkaarten			2018		10.000
19	Analyse early warning op eendenbedrijven			2018	X	
25	Adviezen RIVM voor getroffen pluimveehouders			2018	X	
27	Communicatiecampagne ter kennisvergroting en bewustwording pluimveehouders en erfbetreders		X	2018		20.000
28	Communicatiecampagne gericht op de maatschappij over pluimveevaccinatie en preventie- en bestrijdingsmaatregelen					20.000
Totaal (Euro)						160.000

* Afhankelijk van de verdere uitwerking van de voorstellen, de ontwikkeling op het gebied van vogelgriep en de beschikbare middelen (gevraagde personele capaciteit en budgetten) zullen nog keuzes gemaakt moeten worden welke aanbevelingen uitgevoerd kunnen worden.

** b.b.a.: binnen bestaande afspraken

BIJLAGE 1:
OVERZICHT AANBEVELINGEN MIDDELLANGE TERMIJN (2019 E.V.)

Actie	Omschrijving	Plan klaar, fin. geregeld	Start uitvoering gepland*	Kosten	
				b.b.a.**	€
2	Relatieve rol insleeproutes HPAI		2019		100.000
3	Mogelijkheden tot het verfijnen van de risico's naar plaats en seizoen		2019		100.000
5	Uitwerken internationale onderzoeksagenda wilde vogels		2019		20.000
11	Alternatieve dierwelzijnsvriendelijke huisvestings-systemen		2019	X	
12	Dierenwelzijnscompensatie bij ophokken		2019	X	
13	Ontwikkelen plan van aanpak structuurmaatregelen		2019		100.000
15	Analyse mogelijkheden gedifferentieerde bijdrage aan DGF		2019		10.000
16	Opstellen stappenplan vaccinatie		2019		50.000
20	Analyse bijdrage gebruik voerwegers in relatie tot early warning signalen		2019		10.000
21	Data registratie legsector		2019		100.000
22	Oriëntatie compartimentering vleeskuikenketen		2019	X	
23	Psychosociale ondersteuning aan eigenaren van geruimde bedrijven		2019		10.000
24	Beperken waardevermindering van vrije-uitloopeieren bij verlopen van de 16 weken bij een ophokplicht		2019		10.000
26	Bestrijden aan de bron		2019		10.000
Totaal (Euro)					520.000

* Afhankelijk van de verdere uitwerking van de voorstellen, de ontwikkeling op het gebied van vogelgriep en de beschikbare middelen (gevraagde personele capaciteit en budgetten) zullen nog keuzes gemaakt moeten worden welke aanbevelingen uitgevoerd kunnen worden.

** b.b.a.: binnen bestaande afspraken

BIJLAGE 2:
SAMENSTELLING WERKGROEP

Rol	Naam	Organisatie
kernteam	Jan Workamp	Voorzitter, AviConsult
kernteam	Bert van den Berg	Dierenbescherming
kernteam	Eric Hubers	Voorzitter AVINED
kernteam	Gertine van Ingen	LNV
kernteam	Wim Pelgrim	LNV
werkgroep	Anton Butijn	COBK
werkgroep	Ben Dellaert	AVINED
werkgroep	Clara Hagen	ANEVEI
werkgroep	Ernest Bokkers	LTO/NOP
werkgroep	Hennie de Haan	NVP
werkgroep	Peter Vesseur	NEPLUVI
werkgroep	Petro Boon	ANEVEI
kernteam	Alex Spieker	AVINED/secretariaat
kernteam	Marloes Busscher	AVINED/secretariaat

**BIJLAGE 3:
SAMENSTELLING WERKGROEP**

Naam	Organisatie
Johan van Arendonk	Hendrix Genetics
Nancy Beerens	WBVR
Nina Berendsen	LNV
Monique Bestman	Louis Bolk instituut
Joep Bolwerk	MSD
Bram Bos	WUR
Ruth Bouwstra	GD
Willem Bruil	Rijksuniversiteit Groningen
Christianne Brusckke	LNV
Paul Cornelissen	KNMvD
Arjan van Dijk	Nevedi
Teun Fabri	GD
Ron Fouchier	EMC
Gert Jan de Fijter	Provincie Gelderland
Jose Gonzales	WBVR
Peter van Horne	WER
Jeroen van de Hurk	Rabobank
Marc Jansen	CBL
Ingrid de Jong	WUR
Elzo Kannekens	LNV
Merlijn Kense	De Heus
Hans van den Kerkhof	RIVM
Aart de Kruijf	Gemeente Barneveld
Henk Jan Ormel	FAO
Geert de Rooij	FNLI
Frans van Sambeek	Hendrix Genetics
Roy Slaterus	SOVON
Jeanette Speksnijder	Nevedi
Henk Spruijt	VBP
Arjan Stegeman	FD
Francisca Velkers	FD
Stephanie Wiessenhaan	VWS

**BIJLAGE 4:
TOTAALOVERZICHT AANBEVELINGEN**

Actie	Omschrijving	Reeds gestart	Plan klaar, fin. geregeld	Start uitvoering gepland*	Kosten b.b.a.**	€
1	Periodieke (terugkerende) beoordeling HPAI dreiging vanuit wilde vogels	X		2018	X	
2	Relatieve rol insleeproutes HPAI			2019		100.000
3	Mogelijkheden tot het verfijnen van de risico's naar plaats en seizoen			2019		100.000
4	Evaluatie monitoring dode wilde vogels	X		2018	X	
5	Uitwerken internationale onderzoeksagenda wilde vogels			2019		20.000
6	Hygiënescan optimaliseren			2018/2019		20.000
7	Pilot bioveiligheidsplan	X	X	2018/2019		50.000
8	Plannen grondwerkzaamheden (waaronder baggerwerkzaamheden) in de buurt van pluimveebedrijven		X	2018	X	
9	Effect windbreekgaas	X	X	2018		15.000
10a	Weren wilde watervogels met lasers		X	2018		25.000
10b	Inventarisatie en onderzoek naar effectiviteit van maatregelen om wilde watervogels te weren van de uitloop en de omgeving rond het pluimveebedrijf			2018	X	
11	Alternatieve dierwelzijnsvriendelijke huisvestingssystemen			2019	X	
12	Dierenwelzijnscompensatie bij ophokken			2019	X	
13	Ontwikkelen plan van aanpak structuurmaatregelen			2019		100.000
14	Omschakelen risicobedrijven (herhaaldelijk besmette bedrijven) naar andere activiteit	X		2018/2019	X	
15	Analyse mogelijkheden gedifferentieerde bijdrage DGF			2019		10.000
16	Opstellen stappenplan vaccinatie			2019		50.000
17	Meldproces analyseren en eventueel aanpassen			2018	X	
18	Meldingscriteria vermelden op legkalenders en stalkaarten			2018		10.000
19	Analyse early warning op eendenbedrijven			2018	X	
20	Analyse bijdrage gebruik voerweggers in relatie tot early warning signalen			2019		10.000
21	Data registratie legsector			2019		100.000
22	Oriëntatie compartimentering vleeskuikenketen			2019	X	
23	Psychosociale ondersteuning aan eigenaren van geruimde bedrijven			2019		10.000
24	Beperken waardevermindering van vrije-uitloopeieren bij verlopen van de 16 weken bij een ophokplicht			2019		10.000
25	Adviezen RIVM voor getroffen pluimveehouders			2018	X	
26	Bestrijden aan de bron			2019		10.000
27	Communicatiecampagne ter kennisvergroting en bewustwording pluimveeouders en erfbetreders		X	2018		20.000
28	Communicatiecampagne gericht op de maatschappij over pluimveevaccinatie en preventie- en bestrijdingsmaatregelen					20.000
						680.000

* Afhankelijk van de verdere uitwerking van de voorstellen, de ontwikkeling op het gebied van vogelgriep en de beschikbare middelen (gevraagde personele capaciteit en budgetten) zullen nog keuzes gemaakt moeten worden welke aanbevelingen uitgevoerd kunnen worden.

** b.b.a.: binnen bestaande afspraken

OVERZICHT AFKORTINGEN

ANEVEI	Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren en Eierverwerking
AVINED	Koepelorganisatie waarin de Nederlandse pluimveesector vertegenwoordigd is
BUZA	Ministerie van Buitenlandse Zaken
COBK	Centrale Organisatie voor Broedeieren en Kuikens
CVO	Chief Veterinary Officer
DB	Dierenbescherming
DGF	Diergezondheidsfonds
DWHC	Dutch Wildlife Health Centre
EMC	Erasmus Medisch Centrum
EU	Europese Unie
FAO	Food and Agriculture Organization
FD	Faculteit Diergeneeskunde
GD	Gezondheidsdienst voor Dieren
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
GMO	Genetic Modified Organism
HPAI	Hoogpathogene Aviaire Influenza
IKB Ei	Integrale Ketenborging eiersector
IKB Kip	Integrale Ketenborging pluimveevleessector
IKB PSB	Integrale Ketenborging pluimvee servicebedrijven
IPO	Interprovinciaal overleg
KAT	Verein für kontrollierte alternative Tierhaltungsformen
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid
LPAI	Laag Pathogene Aviaire Influenza
LTO	Land en Tuinbouw Organisatie Nederland
NEPLUVI	Vereniging van de Nederlandse Pluimvee Verwerkende Industrie
NOP	Nederlandse Organisatie van Pluimveehouders
NVP	Nederlandse Vakbond Pluimveehouders
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit
OIE	World Organisation for animal health
RIVM	Rijks Instituut Volksgezondheid en Milieu
SKAL	Onafhankelijke organisatie voor toezicht op de biologische productie in Nederland
SOVON	Sovon Vogelonderzoek Nederland
VBP	Vereniging Biologische Pluimveehouders
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WBVR	Wageningen Bioveterinary Research
WHO	World Health Organization
WUR	Wageningen University & Research
WER	Wageningen Economic Research

Rijksoverheid

